

APIE GYVENVIETĖS PAVADINIMĄ SALANTAI IR ASMENVARDŽIŲ TYRIMĄ

Pretekstą atsirasti šiam straipsniui davė du iš Salantų krašto kilusio kalbininko Prano Kniūkštos straipsniai, pasirodę leidinyje *Kalbos kultūra*¹ prieš kelerius metus, bet į autoriaus rankas tik neseniai patekė. Juose yra daug svarbių duomenų, prirankiotų iš Salantų bažnyčios 1631–1640 m. krikšto įrašų knygose.

Duomenys apie gyvenvietės pavadinimo *Skilandžiai* pakeitimą pavadinimu, padarytu iš labai archajiško upės *Sālantas* vardo, straipsnyje pateikiami rūpestingai ir kruopščiai. Jie labai vertingi. Į krikšto įrašų svetimkalbes formas žiūrima kritiškai. Ir gerai daroma, nes gyvosios kalbos formos visuomet yra nepalyginti tikslesnės ir autentiškesnės už esančias svetimkalbiuose dokumentuose, kur jos būna nesąmoningai, o kartais ir sąmoningai, iškraipytos². Šią nuostatą turėtų gerai įsisąmoninti jaunieji vardyno tyrėjai. Ji daug prisidės prie jų darbo sėkmės.

Tačiau straipsniuose pateikiamų XVII a. asmenvardžių (jų daugiausia antrajame straipsnyje) traktavimas gerokai kliūva. Dabartiniai antroponimijos terminai, ypač *pavardė*, čia dirbtinai pritaikoma aniems laikams. Moksliniame darbe to neturėtų būti. Juk XVII a. pavardės (jų skiriamasis požymis – paveldimumas) turėjo tik diduomenė. Paprasti žmonės, ypač provincijoje, dar vartojo nepaveldimus asmenvardžius, kurie, norint atskirti nuo paveldimų pavardžių, paprastai vadinami *prievardžiais*. Jie kilo iš įvairių patikslinimo pobūdžio žodžių, nuo senų senovės vartotų *prie vardo*. Todėl jiems pavadinti ir siūlomas *prievardžio* terminas. Galima juos vadinti ir tiesiog asmenvardžiais, žinoma, jeigu neturime įrodymų, kad tai dar ne paveldima pavardė.

Visų tokių XVII a. asmenvardžių vadinimas pavardėmis komplikuoja dėstymą ir daro jį nelengvai suprantamu. Straipsnių autoriui tenka vartoti terminą *netikros pavardės* (p. 208) – kam tada iš viso tekste reikalingas terminas *pavardė*? Prieinama

¹ Pranas Kniūkšta. Salantų vardas dviejose XVII a. krikšto įrašų knygose. – *Kalbos kultūra* 81, 103–111; Pranas Kniūkšta. Barzdžių kaimo XVII amžiaus pavardės. – *Kalbos kultūra* 83, 202–210.

² Tai pabrėžiama neseniai pasirodžiusioje knygoje: Zigmas Zinkevičius. *Ukmergės rajono gyvenviečių vardynas: Pavadinimų kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2011 (ypač. žr. p. 10).

net prie nesusipratimų, tokių kaip teiginys, kad „nuo XIX amžiaus vidurio Burzdžiuose nebuvo nė vienos iš tų pavardžių, kurios tiesiogiai užfiksuotos XVII amžiaus įrašuose“ (p. 207). Žinoma, jų ir būti negalėjo, nes XVII a. įrašuose užfiksuoti dar nepaveldimi asmenvardžiai, o ne pavardės.

Dėstymo tikslumą aptemdė tokie migloti terminai, kaip *tėvavardinės* (*patroniminės*) *pavardės* vietoj tikslaus termino (*nepaveldimi*) *tėvavardžiai*. Autoriaus pasiteisinimas, kad nepaveldimus asmenvardžius pavardėmis esą galima vadinti todėl, kad jos „eina po vardo“ (p. 203) yra visai nevykęs, nes ignoruoja svarbiausią pavardės ypatybę, jos paveldimumą. Autorius net pats ima abejoti pavardės termino savo tekste vartojimo tikslingumu. Tai rodo tokie jo pasakymai kaip „jeigu tokius patronimus galima vadinti pavardėmis“ (p. 206) ir pan.

Nevykęs termino *pavardė* vartojimas mokslo darbe specialistų, žinoma, nesuklaidins, tik apsunkins pasinaudojimą labai kruopščiai ir sąžiningai surankiotais vertingais antroponimijos duomenimis.

Įteikta 2012 m. kovo 2 d.